

اولین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

بررسی و تحلیل اقامه نماز در سیره اجتماعی و سیاسی رسول خدا(ص)

آیت قبادی^۱

چکیده

انسان به طور فطری کمال جو و الگوخواه است. انسان در پی نمونه کامل و اسوه کمال یافته برتر است و از این رو به شناخت سیره، راه و روش، و زندگانی انسان‌های کامل و برجسته محتاج است. در پاسخ به همین نیاز فطری انسان برای اسوه‌طلبی و الگوخواهی است که قرآن به عنوان کتاب هدایت رسول خدا(ص) را کامل‌ترین الگو و اسوه حسنه همه انسان‌ها در همه دوران‌ها معرفی می‌کند تا آنان که در جستجوی حقیقت و رستگاری هستند، در پیمودن راه کمال، از او پیروی کنند. یکی از مباحث مهمی که در اسلام مورد تاکید قرار گرفته، و برای مسلمانان اهمیت اساسی دارد نماز است. هدف این نوشتار بررسی و تحلیل سیره رسول خدا(ص) در زمینه نماز می‌باشد. نتیجه این پژوهش گویای این حقیقت است که در سیره رسول خدا(ص) رهنمودها، اقدامات و راهبردهای منحصر به فردی وجود دارد که می‌تواند کارایی اساسی در ارتقاء جایگاه و نماز در جامعه داشته باشد و به عنوان الگو مورد استفاده قرار گیرد. روش تحقیق در این پژوهش، تحلیلی و توصیفی و بر اساس منابع مهم کتابخانه‌ای است که از طریق مراجعه به کتب کهن، فیش برداری و سامان تحقیق صورت پذیرفته و تدوین گردیده است.

واژگان کلیدی: رسول خدا(ص)، نماز، سیره، الگو، سبک زندگی

مقدمه

قرآن به عنوان کتاب هدایت و برنامه زندگی متعالی، و پاسخگوی نیازهای فطری انسان، با معرفی الگوهای خوب و بد در همه زمینه‌ها و شناسایی اصول ارزشی هر کدام، پیامبر اکرم (ص) را کامل‌ترین الگو و اسوه حسنه همه انسان‌ها در همه دوران‌ها معرفی می‌کند تا آنان که در جستجوی حق و حقیقت، و رستگاری هستند، در پیمودن راه کمال، از او پیروی کنند: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَ الْيَوْمَ الْآخِرَ». (قرآن کریم سوره احزاب: آیه ۲۱). در این راستا سیره رسول خدا(ص) برای امور مختلف و از جمله نماز و اقامه آن می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. کتابهای سیره رسول خدا(ص)، تواریخ عمومی، کتابهای طبقات، کتابهای مربوط به صحابه، کتابهای مربوط به علمای اسلام اعم از شیعه و سنی مطالبی را درباره نماز در سیره رسول خدا(ص) ذکر و تبیین نموده‌اند. این نوشتار به دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش‌هاست: ۱- نحوه تعلیم نماز از طرف جبرئیل به پیامبر(ص) چگونه بوده است؟ ۲- سیره فردی و اجتماعی رسول خدا(ص) در امر نماز چگونه بوده است؟ ۳- رسول خدا(ص) نماز را در سیره سیاسی خود چگونه دخالت می‌داده است؟ ۴- چه نتایجی از سیره رسول خدا(ص) در خواندن نماز برداشت می‌شود؟.

بعثت رسول خدا(ص) و تعلیم نماز

در جامعه‌ای آکنده از ظلم، جور، فساد، خرافات، فاقد حکومت مرکزی، دارای تعصبات قومی و قبیله‌ای و مملو از ناهنجاریهای فکری و اجتماعی که مردمش به چپاول و غارت هم سرگرم بودند، بعثت رسول خدا حضرت محمد(ص) انجام گرفت. بعثت رسول خدا(ص) زمینه ساز شکل‌گیری جامعه‌ای مبتنی بر قانون، رفا، احترام متقابل، مسئولیت حکومت در برابر مردم، نوع دوستی و تعاون بود. با آغاز بعثت رسول خدا(ص) طومار شب سیاه جهل، خرافات، شرک، بت‌پرستی و تباهی درهم پیچیده شد و نظام توحیدی جایگزین آن گردید. نخستین

۱- دانشجوی دکترای تاریخ اسلام دانشگاه لرستان و کارمند دانشگاه ایلام، ayat1360GH@yahoo.com، همراه: ۰۹۱۸۱۴۳۰۳۱۲.

اولین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

زمینه‌های حیات و حیانی رسول خدا(ص) در غار حراء آغاز شد، در آن وقت که چهل سال از زندگی پیامبر(ص) گذشته بود. غار حرا بر روی کوهی با همین نام است که در فاصله دو فرسنگی شهر مکه، در ناحیه شمال شرق آن قرار گرفته که به نام کوه نور نیز شناخته می‌شود. (جعفریان، ۱۳۸۳: ۲۲۶-۲۲۵)

در ارتباط با حادثه بعثت، رسول خدا(ص) چنین گفته است: «هنگامی که من خوابیده بودم دیدم جبرئیل با پارچه‌ای از دیبا که در آن کتابی (و یا نامه‌ای) بود نزد من آمد و گفت: بخوان! گفتم: چه بخوانم؟ جبرئیل من را گرفت و فشار داد که پنداشتم مرگم فرا رسید، سپس من را رها کرد و گفت: بخوان، گفتم: چه بخوانم؟ دوباره من را فشار داد و برای بار سوم هم این موضوع تکرار شد. در این موقع جبرئیل گفت: «بخوان به نام پروردگارت که آفرید، آفرید انسان را از خون بسته موجود زنده (خونخوار مانند زالو) بخوان و خدای تو است مهتر، آنکه قلم را بیاموخت، به انسان آموخت آنچه را نمی‌دانست». (قرآن کریم سوره‌علق: آیات ۶-۱)

رسول خدا(ص) ادامه می‌دهد: من آیات را خواندم و جبرئیل رفت، وقتی از خواب برخاستم حس کردم که در قلبم کتابی نقش بسته، از غار بیرون آمدم تا به وسط کوه رسیدم، آوازی از بالای سرم شنیدم که می‌گفت: ای محمد تو پیغمبر خدایی و من جبرئیلیم، سرم را بلند کردم، جبرئیل را دیدم که در صورت مردی است که هر دو پای خود را جفت کرده و در طرف افق ایستاده است و به من گفت: ای محمد تو رسول خدایی و من جبرئیلیم. (طبری، ۱۳۷۵ ش: ۳/ ۸۴۹-۸۴۸؛ ابن هشام، ۱۳۷۵ ش: ۱۵۴-۱۵۳؛ مقدسی، ۱۳۷۴ ش: ۶۴۹/۲) جبرئیل در روز دوم بعثت برای تعلیم نماز و وضو نازل شد. اولین نماز که بر پیامبر واجب شد، هر نمازی دو رکعت بود. نخستین نمازی که بر وی واجب گشت نماز ظهر بود، جبرئیل فرود آمد و وضو گرفتن را به او نشان داد و چنان که جبرئیل وضو گرفت، رسول خدا(ص) هم وضو گرفت. سپس نماز خواند و رسول خدا(ص) نیز به همان صورت نماز خواند. به روایت دیگر نخستین نمازی که رسول خدا(ص) خواند، نماز ظهر بود و آنروز هم جمعه بود. سپس خدیجه دختر خویلد رسید و رسول خدا(ص) او را خبر داد، پس وضو گرفت و نماز خواند، سپس علی بن ابی طالب(ع) رسول خدا(ص) را دید و هر چه را دید انجام می‌دهد، انجام داد. (یعقوبی، ۱۳۷۱ ش: ۳۷۸/۱)

پیامبر(ص) و یارانش در اوایل بعثت مجبور بودند که نماز خود را به دور از چشم مشرکان و کافران بخوانند و در این راه متحمل زحمات زیادی می‌شدند. «چون هنگام نماز می‌شد رسول خدا(ص) به همراه علی بن ابی طالب(ع) به دره‌های اطراف شهر مکه می‌رفت و نمازهای خود را در آنجا می‌خواندند. (ابن هشام، ۱۳۷۵ ش: ۱/ ۱۶۱) بنا به نوشته مورخان اولین خونی که در راه اسلام ریخته شد، برای خواندن نماز بود. سعد بن ابی وقاص و چند تن از صحابه در یکی از دره‌های اطراف مکه نماز می‌خواندند که چند تن از مشرکان رسیدند و آنان را مورد تمسخر و آزار و اذیت قرار دادند. ماجرا ادامه پیدا کرد تا اینکه سعد سر یک نفر از مشرکان را شکست و این اولین خونی بود که در راه اسلام ریخته شد. (طبری، ۱۳۷۵ ش: ۳/ ۸۶۴)

به علت گستردگی مطالب در رابطه با سیره رسول خدا(ص) در امر نماز به صورت اختصار در این نوشتار نماز در سیره فردی و اجتماعی و سیره سیاسی پیامبر(ص) مورد بررسی قرار می‌گیرد:

الف- نماز در سیره فردی و اجتماعی رسول خدا(ص)

رسول خدا(ص) در سیره فردی و اجتماعی خود آداب و مراسم دینی و از جمله نماز را به صورت خاصی انجام داده‌اند که برای نمونه به چند مورد از آنها اشاره می‌شود:

۱- فراهم ساختن شخصی وسایل وضو

رسول خدا(ص) وسایل مورد نیاز وضو را شخصاً فراهم کرده است و به هیچ عنوان اجازه نمی‌داده این وسایل را کس دیگری برای او فراهم نماید و همچنین به کسی اجازه نمی‌داده است که آب بر دستان وی بریزد، بلکه این کار را خود انجام داده است. «رسول خدا(ص) دو کار را شخصاً

اولین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

انجام می‌داد و به هیچ کس واگذار نمی‌فرمود، یکی فراهم ساختن آب و وسایل وضوی خود و دیگری پرداخت صدقه به مستمندان که شخصاً بر می‌خاست و عطا می‌فرمود» (ابن سعد، ۱۳۷۴ ش: ۳۵۶/۱) همچنین عایشه گفته است: «ندیدم که پیامبر (ص) کارهای مربوط به وضوی خود را به دیگری واگذار فرماید، بلکه شخصاً انجام می‌داد» (ابن سعد، ۱۳۷۴ ش: ۳۵۷/۱) بنا به همین سنت پیامبر (ص) بوده است که سلاله پاکش حضرت امام رضاع) در دوران ولایت‌عهدی در مرو در این مورد به مأمون اعتراض کرده و تذکر داده است. «یک روز مأمون داشت برای نماز وضو می‌گرفت. غلامی آب بر دستش می‌ریخت و او وضو می‌ساخت. امام رضا (ع) فرمود: در کار عبادت دیگری را شریک خویش مساز. این اعتراض بر مأمون ناگوار آمد اما خشم خود را پوشیده می‌داشت» (اصفهانی، ۱۳۳۹ ش: ۳۴۷/۲)

۲- مسواک زدن قبل از نماز

رسول خدا (ص) قبل از وضو گرفتن اقدام به مسواک زدن می‌کرده است. «رسول خدا (ص) هرگاه از خواب برمی‌خاست چه شب و چه روز پیش از آنکه وضو بگیرد، مسواک می‌زد. عایشه نقل کرده است: شبها بر بالین رسول خدا (ص) مسواک نهاده می‌شد و ایشان به طور مکرر مسواک می‌زد و چون برای نماز شب برمی‌خاست نخست مسواک می‌زد، سپس وضو می‌گرفت و آنگاه نماز می‌خواند» (ابن سعد، ۱۳۷۴ ش: ۴۵۴/۱)

کلینی در «کافی» از ابن ابی عمیر، از امام صادق (ع) روایت کرده که فرمود: رسول خدا (ص) چون نماز عشاء را می‌خواند، دستور می‌داد، تا آب وضو و مسواک آن حضرت را بیاورند. سپس روی آن را می‌پوشانید و نزد سر خود می‌نهاد و می‌خوابید. آن حضرت چون از خواب بلند می‌شد مسواک می‌زد و بعد وضو می‌گرفت و نماز می‌خواند. امام صادق (ع) در ادامه روایت تأکید کرد: شما هم به رسول خدا (ص) اقتداء کنید. (طباطبایی، ۱۳۷۸ ش: ۲۲۱)

۳- لباس نماز

رسول خدا (ص) در نماز خواندن تأکید بر پوشیدن لباس سفید داشته‌اند. «از محبوب‌ترین جامه‌های شما در نظر خداوند جامه سفید است، در آن نماز گزارید» (ابن سعد، ۱۳۷۴ ش: ۴۲۶/۱) با تأکیدی که پیامبر (ص) بر نظافت داشته و از آنجایی که در لباس سفید هرگونه آلودگی زود مشخص می‌شود لذا لباس سفید برای نماز که احتیاج به پاکیزگی کامل دارد از طرف ایشان توصیه شده است.

۴- خواندن نماز بر روی سجاده

ابو قلابه نقل می‌کند که به خانه ام سلمه رفتم و از محل نماز گزاردن رسول خدا پرسیدم، جایی را به من نشان داد که سجاده‌یی در آن بود، خواستم آن را بررسی کنم و جمع کنم، ام سلمه گفت: پیامبر (ص) بر سجاده نماز می‌گزارد. همچنین عایشه و میمون دیگر همسرا رسول خدا (ص) هم گفته‌اند که پیامبر (ص) بر روی سجاده نماز می‌گزارده‌اند. (ابن سعد، ۱۳۷۴ ش: ۴۴۳/۱-۴۴۲)

۵- استمرار در خواندن نماز

از روزی که جبرئیل خواندن نماز را به رسول خدا (ص) آموزش دادند تا هنگام رحلت، پیامبر (ص) به صورت مداوم و در سخت‌ترین شرایط و بحرانه‌ها خواندن نماز را انجام می‌دادند. در دوران زندگی مکی و بعد از مرگ ابوطالب عمومی گرامی رسول خدا (ص) که آزار و اذیت مشرکان زیاد شد، پیامبر (ص) حتی برای خواندن نماز در خانه خودش هم با مشکل و سختی مواجه شد، اما در آن شرایط نماز را خواندند. «چند تن از خویشان و همسایگان رسول خدا (ص) شامل: ابو لهب (عموی پیغمبر)، حکم بن عاص، عقبه بن ابی معیط، عدی بن حمراء ثقفی و ابن اصداء هذلی انواع آزار و صدمات را نسبت به آن جناب روا می‌داشتند تا به جایی که برخی از آنها هنگام نماز به طرف پیامبر (ص) سنگ و... می‌افکندند، تا بالاخره آن حضرت ناچار شد دیواری سنگی در گوشه از خانه خود بسازد و هنگام نماز پشت آن دیوار بایستد، و بدین وسیله از شر ایشان آسوده باشد» (ابن هشام، ۱۳۷۵ ش: ۲۶۵/۱)

اولین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

در باره تاکید پیامبر(ص) در استمرار بر نماز ابو سلمه گفته است: «رسول خدا(ص) تا هنگام مرگ بسیار نماز می‌گزارد و می‌فرمود: بهترین اعمال در راه خدا عملی است که مستمر و همیشگی باشد هر چند از لحاظ کمیت اندک باشد».(ابن سعد، ۱۳۷۴ش: ۱/۳۶۸)

۶- نهی از خواندن نماز با حالت نشسته

هنگامی که رسول خدا(ص) و سایر مسلمانان به مدینه هجرت کردند، آب و هوای شهر مدینه ناسالم بود و برای تازه‌واردین سازگار نبود. از این رو جمعی از مهاجرین مبتلا به تب شدند و شدت تب آنها به حدی بود که هذیان می‌گفتند.

بیماری اینان به حدی شدید بود که نمی‌توانستند نماز خود را ایستاده بخوانند و ناچار نشسته نماز می‌خواندند. روزی رسول خدا(ص) آنها را در حالی که نشسته نماز می‌خواندند مشاهده کرد و به آنان فرمود: فضیلت نماز نشسته نصف فضیلت نماز ایستاده است. از آن پس افراد مزبور با شدت ضعف و بیماری که داشتند برای درک فضیلت به سختی نماز خود را ایستاده می‌خواندند.(ابن هشام، ۱۳۷۵ش: ۱/۳۹۱)

ب- نماز در سیره سیاسی رسول خدا(ص)

نظر به اهمیت و جایگاه نماز در اسلام و نقش آن در امور مختلف رسول خدا(ص) در حوزه مسائل سیاسی به امر نماز اهتمام جدی داشته‌اند.

۱- اتخاذ تصمیمات مهم بعد از خواندن نماز

پیامبر(ص) در طول رسالت خود همیشه تصمیمات و دستورات سرنوشت ساز خود را بعد از خواندن نماز صادر می‌کردند. در این زمینه برای رعایت اختصار به دو نمونه اشاره می‌شود:

۱-۱- مأموریت به حذیفه در جنگ خندق

در جنگ خندق(احزاب) از یک طرف پیمان شکنی بنی قریظه و از طرف دیگر محاصره طولانی مدینه توسط مشرکین سبب ترس و دلهره مسلمانان شد. منافقان هم با جوسازی و شایعه پراکنی به این وضعیت دامن می‌زدند و دل مسلمانان را از پیروزی و یاری خداوند خالی می‌کردند. قرآن کریم بهترین منبع برای بیان وضع مسلمانان در آن موقعیت است. «هنگامی که از بالای [سرا] شما و از زیر [پای] شما آمدند و آنگاه که چشمها خیره شد و جانها به گلوگاهها رسید و به خدا گمانهایی [اناجا] می‌بردید.» «آنجا [بود که] مؤمنان در آزمایش قرار گرفتند و سخت تکان خوردند» «و هنگامی که منافقان و کسانی که در دل‌هایشان بیماری است می‌گفتند خدا و فرستاده‌اش جز فریب به ما وعده‌ای ندادند» «و چون گروهی از آنان گفتند ای مردم مدینه دیگر شما را جای درنگ نیست برگردید و گروهی از آنان از پیامبر اجازه می‌خواستند و می‌گفتند خانه‌های ما بی حفاظ است [ولی خانه‌هایشان] بی حفاظ نبود [آنان] جز گریز [از جهاد] چیزی نمی‌خواستند.» «و اگر از اطراف [مدینه] مورد هجوم واقع می‌شدند و آنگاه آنان را به ارتداد می‌خواندند قطعا آن را می‌پذیرفتند و جز اندکی در این [کار] درنگ نمی‌کردند.»(قرآن کریم، سوره احزاب: آیات ۱۰ الی ۱۴) در فضای این جنگ روانی و ترس و اضطراب رسول خدا(ص) در پانزدهمین یا بیستمین شب بپا خاستند و تا یک سوم از شب نماز خواندند. بعد از اتمام نماز، رسول خدا(ص) حذیفه را مأمور کسب خبر از مشرکان نمود.(واقعی، ۱۳۶۹ش: ۳۶۸) حذیفه رفت و خبر تصمیم مشرکان برای بازگشت به مکه را برای پیامبر(ص) آورد و موجبات خرسندی و آسودگی مسلمانان را فراهم کرد.(ابن هشام، ۱۳۷۵ش: ۲/۱۷۲ و ۱۷۱- ابن سعد، ۱۳۷۴ش: ۲/۸- طبری، ۱۳۷۵ش: ۳/۱۰۸۰)

اولین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

۲-۱- صدور حمله به بنی قریظه

بعد از خیانت بنی قریظه به مسلمانان در جنگ خندق رسول خدا(ص) بعد از خواندن نماز ظهر فرمان حمله به قوم بنی قریظه از یهود را صادر کرد. رسول خدا(ص) حضرت علی(ع) را احضار کرد و به او گفت: پرچم مهاجران را به سوی بنی قریظه ببر و شما را سوگند می‌دهم که نماز عصر را جز در بنی قریظه نخوانید. (ابن هشام، ۱۳۷۵ ش: ۴۱۱/۱)

در مورد علل این که رسول خدا(ص) بعد از خواندن نماز دستورات و تصمیمات مهم و سرنوشت‌ساز خود را صادر می‌کردند می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- پیامبر(ص) در طول نماز و ارتباطی که با خداوند برقرار می‌کرد دستورات و تصمیمات صحیح را اتخاذ می‌کردند.
- اصحاب پیامبر(ص) می‌فهمیدند که پیامبر(ص) این تصمیمات و دستورات را با ارتباطی که با خداوند داشته‌اند گرفته است و در نتیجه در انجام تصمیمات و دستورات پیامبر(ص) هر چند مشکل بود اعتماد به نفس پیدا کرده و آن را انجام می‌دادند.
- پیامبر(ص) با این نوع رفتار خود به اصحاب می‌آموختند که قبل از اخذ تصمیمات مهم و سرنوشت‌ساز از طریق نماز با خداوند راز و نیاز نموده و از خداوند کمک بخواهند.

۲-۲- عدم تساهل در باره نماز

رسول خدا(ص) در طول رسالت خود هیچگاه در مورد نماز در مذاکرات سیاسی و همچنین در جریان مباحثات برای قبول اسلام با افراد و قبایل درباره خواندن نماز تساهل نمی‌کردند. در این زمینه می‌توان به درخواست اهالی ثقیف از پیامبر(ص) اشاره کرد.

بعد از بازگشت رسول خدا(ص) از تبوک در سال نهم هجرت مردم و بزرگان ثقیف تصمیم گرفتند افرادی را نزد رسول خدا(ص) برای مذاکره درباره پذیرش اسلام بفرستند. عبد یالیل بن عمرو بن عمیر و دو نفر دیگر از بزرگان آنان در ماه رمضان سال نهم هجرت به مدینه آمدند. اینان در مذاکرات خود از پیامبر(ص) خواستند تا آنان را از نماز معاف دارد. پیامبر(ص) گفت: در دینی که نماز نباشد، خیری نیست. (ابن خلدون، ۱۳۶۳ ش: ۴۵۳/۱-۴۵۲)

۳- استفاده از نماز برای گسترش اسلام

رسول خدا(ص) از نماز برای گسترش اسلام استفاده می‌کردند. از جمله اینکه نمایندگان اقوامی را که برای پذیرش اسلام به مدینه می‌آمدند در مسجد و بعد از خواندن نماز می‌پذیرفتند تا سلوک، سادگی و عمق معارف اسلام را به آنان منتقل نموده و اینان زودتر و بهتر اسلام را بپذیرند. (ابن هشام، ۱۳۷۵ ش: ۳۷۱/۱-۳۴۹)

۴- تشجیع و ترغیب مسلمانان در جنگها بوسیله نماز

رسول خدا(ص) هنگامی که در جنگها با شکلی روبرو می‌شدند نماز خوف برگزار می‌کردند. از مشهورترین نمازهای پیامبر(ص) در این زمینه در غزوه ذات‌الرقاع، (مسعودی، ۱۳۷۴ ش: ۶۴۴/۱؛ ابن هشام، ۱۳۷۵ ش: ۱۴۵/۲) غزوه غابه (ابن سعد، ۱۳۷۴ ش: ۷۸/۲) و غزوه حدیبیه (واقعی، ۱۳۶۹ ش: ۴۴۲) بوده است. خواندن نماز خوف در بحبوحه جنگها فوایدی به شرح ذیل داشت:

- با خواندن نماز و یاد خدا دل‌های لشکریان اسلام آرام می‌گیرد.
- اصحاب رسول خدا(ص) به مدد و کمک الهی امیدوار می‌شدند.
- این نماز در شرایط سخت و اضطرار وحدت و همدلی را در بین مسلمانان استحکام می‌بخشید.

اولین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

- استمداد مسلمانان در کمک از خداوند و اطمینان آنان از نصرت الهی باعث می‌شد مسلمانان ترغیب شده و شجاعانه به جنگ بپردازند.

نتیجه

انسان به طور فطری کمال جو و الگوخواه است. در پاسخ به همین نیاز فطری انسان است که قرآن کریم رسول خدا(ص) را کامل‌ترین الگو و اسوه حسنه همه انسان‌ها در همه دوران‌ها معرفی می‌کند تا آنان که در جستجوی حق و حقیقت، و رستگاری هستند، در پیمودن راه کمال، از او پیروی کنند.

رسول خدا(ص) در سیره فردی و اجتماعی خود آداب و مراسم دینی و از جمله نماز را به صورت خاصی انجام داده‌اند. آنچه در سیره فردی رسول خدا(ص) در این زمینه برداشت می‌شود این است که رسول خدا(ص) بر انجام دادن امورات مربوط به نماز و وضو توسط خود شخص تأکید داشته است. همچنین رسول خدا(ص) بر امر نظافت در نماز از طرق مختلف اهتمام جدی داشته و در مورد لباس، مسواک زدن، سجاده و لباس نمازگزار توصیه‌هایی داشته‌اند.

از نکات مهم دیگر در این زمینه تأکید رسول خدا(ص) بر استمرار در نماز خواندن است و بدین لحاظ است که ایشان بهترین اعمال در راه خدا را عملی عنوان کرده که استمرار داشته باشد، هر چند از لحاظ کمیت اندک باشد.

نظر به اهمیت و جایگاه نماز در اسلام رسول خدا(ص) در حوزه مسائل سیاسی به امر نماز اهتمام جدی داشته‌اند. در این راستا پیامبر(ص) در طول رسالت خود همیشه تصمیمات و دستورات سرنوشت ساز خود را بعد از خواندن نماز صادر کرده و در مورد نماز در مذاکرات سیاسی هیچ تساهلی نداشته‌اند.

همچنین نظر به سلوک، سادگی، عمق معارف، آرامشی که با خواندن آن حاصل می‌شود، اطمینان یافتن به مدد و نصرت الهی و اتحاد و همدلی که از نماز منتج می‌شود، رسول خدا(ص) برای گسترش اسلام و تشجیع و ترغیب مسلمانان در جنگها از نماز استفاده کرده است.

منابع و ماخذ

- قرآن کریم، ترجمه الهی قمشه‌ای
- ابن خلدون، عبدالرحمان، العبر، ترجمه عبدالمحمد آیتی، تهران، موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۶۳ ش، چاپ اول
- ابن سعد، محمد بن سعد، الطبقات الکبری، ترجمه محمود مهدوی دامغانی، تهران، انتشارات فرهنگ و اندیشه، ۱۳۷۴ ش
- ابن هشام، محمد بن عبدالملک، السیره النبویه، تهران، کتابچی، چاپ پنجم، ۱۳۷۵ ش
- اصفهانی، ابو الفرج علی بن الحسین، مقاتل الطالبیین، ترجمه جواد فاضل، تهران، کتابفروشی علی اکبر علمی، ۱۳۳۹ ش.
- جعفریان، رسول، سیره رسول خدا(ص)، قم، دلیل ما، ۱۳۸۳
- طباطبائی، سنن النبی صلی الله علیه و آله و سلم، ترجمه محمد هادی فقهی، تهران، اسلامیه، ۱۳۷۸ ش
- طبری، محمد بن جریر، تاریخ الرسل و الملک، تهران، اساطیر، چاپ پنجم، ۱۳۷۵ ش
- مسعودی، علی بن حسین، مروج الذهب و معادن الجواهر، ترجمه ابوالقاسم پاینده، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۴، چاپ پنجم

اولین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران

- مقدسی، محمد بن طاهر، البدء و التاريخ، ترجمه محمدرضا شفیعی کدکنی، تهران، آگه، چ اول، ۱۳۷۴ش
- واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ترجمه محمود مهدوی دامغانی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، چ دوم، ۱۳۶۹ش
- یعقوبی، ابن واضح، تاریخ یعقوبی، ترجمه محمد ابراهیم آیتی، تهران، علمی و فرهنگی، چاپ ششم، ۱۳۷۱ش